

Schemat komunikacyjny wg Romana Jakobsona

Roman Jakobson (1896-1982), rosyjski strukturalista w swoim słynnym tekście *Poetyka w świetle językoznawstwa* (1960 r.) sformułował **uniwersalny model komunikacji** (odnoszący się zarówno do aktów mowy, jak i tekstów pisanych) oparty na sześciu elementach:

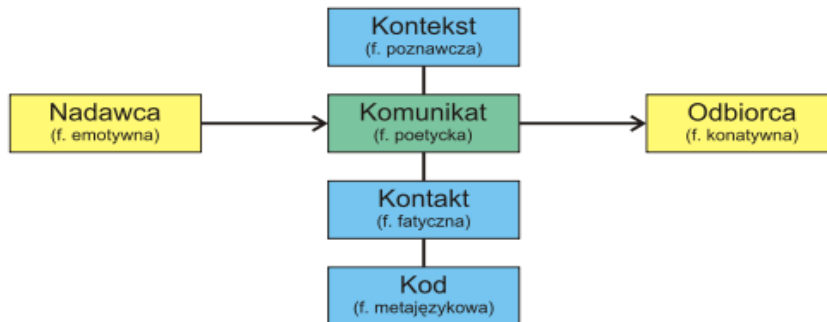
1. **nadawca**,
2. **odbiorca**,
3. **kontekst**,
4. **kod**,
5. **kontakt**,
6. **komunikat**.

Między nadawcą a odbiorcą zachodzi **sprzężenie zwrotne**, czyli wymiennosc ról: nadawca może stać się odbiorcą i na odwrót.

Przekaz komunikatu pomiędzy nadawcą a odbiorcą może być zakłócany lub wręcz uniemożliwiany przez różnego rodzaju **szumy komunikacyjne**, np. hałas lub inne czynniki rozpraszające.

Każdy z tych elementów odnosi się do odpowiadającej mu funkcji komunikatu językowego, a funkcja nakierowuje na ten element (występuje tu obopólna zależność). W każdym akcie mowy/tekście występują z reguły wszystkie lub prawie wszystkie wymienione funkcje, ale jedna z funkcji jest zawsze dominująca nad innymi.

1. **funkcja ekspresywna (emotywna)**,
2. **funkcja impresywna (perswazyjna, konatywna)**,
3. **funkcja poznawcza (kognitywna, referencyjna, przedstawieniowa)**,
4. **funkcja metajęzykowa (metalingwistyczna)**,
5. **funkcja fatyczna** (gr. *phátis* – mowa),
6. **funkcja poetycka (autoteliczna)**.

- Funkcja ekspresywna (emotywna)** (łac. *expressio* – wyciskanie) skupia się na **nadawcy** komunikatu. Eksponuje stosunek nadawcy do rzeczywistości i pokazuje jego emocje, uczucia, opinie, poglądy, a także zdradza cechy psychiczne i fizyczne nadawcy. Np.:
 - *Tak się cieszę, że cię widzę.*
 - *Mam do tych ludzi stosunek ambiwalentny.*
 - *Nie lubię, kiedy się spóźniasz.*
- Funkcja impresywna (perswazyjna, konatywna)** skupia się na odbiorcy komunikatu. Ma za zadanie wywrzeć wpływ na odbiorcy, przekonać go do czegoś, oddziaływać na jego wolę, poglądy i zachowanie. Ma zastosowanie głównie w reklamie, polityce, propagandzie, ale także w relacjach rodziców z dziećmi itp. Np.:
 - *Musisz to mieć. Jesteś tego warta!*
 - *Zadzwoń i kup teraz! Liczba egzemplarzy ograniczona.*
 - *Marsz do swojego pokoju!*
- Funkcja poznawcza (kognitywna, referencyjna, przedstawieniowa)** skupia się na **kontekście** komunikatu. Kontekst to wszelkie okoliczności towarzyszące komunikatowi, które mają kluczowy wpływ na jego przekaz, np. czas i miejsce, grupa odbiorców, cel i charakter komunikatu (np. naukowy, informacyjny). Odsyła ona do przedmiotów, faktów i zjawisk ze świata pozajęzykowego i łączy się często z funkcją czysto informacyjną. Np.
 - *Pociąg z Częstochowy do Gliwic odjedzie z toru pierwszego przy peronie trzecim. Planowy odjazd pociągu – godz. 13:45.*
 - *Uwaga! Najbliższe konsultacje z kultury języka – piątek, 4 marca, godz. 15:00-17:00.*
 - *Psychologia – nauka zajmująca się powstawaniem i przebiegiem procesów psychicznych, cechami psychicznymi człowieka i regulacją jego stosunków z otoczeniem.*

4. **Funkcja metajęzykowa (metalingwistyczna)** skupia się na **kodzie** komunikatu, czyli na samym języku i jego znaczeniu. Na przykład gdy pytamy o znaczenie jakiegoś wyrażenia lub wypowiadamy się na temat języka w ogóle (np. teksty i podręczniki językoznawcze). Np.:
- *Nie jestem pewien, co pan przez to rozumie.*
 - *Co to znaczy „sarkastyczny”?*
 - *Wyrażenie „bułka z masłem” jest frazeologizmem i oznacza lekką pracę lub coś prostego, nieskomplikowanego, łatwego do zrobienia, zrozumienia.*
5. **Funkcja fatyczna** (gr. *phátis* – mowa) skupia się na **kontakcie** z odbiorcą komunikatu. Nie służy wymianie żadnych informacji ani uczuć, nie stara się wywrzeć wpływu na odbiorcę. Służy jedynie podtrzymaniu rozmowy, kontaktu z odbiorcą (tzw. gadka-szmatka) lub upewnianiu się, że kontakt nadal trwa.
- *Cześć, jak leci? Ładną mamy dziś pogodę.*
 - *Co słychać? U mnie wszystko dobrze. A u ciebie?*
 - *Miłego dnia i pozdrowienia dla rodziny!*
 - *Halo, czy pan mnie słyszy? Słucha pan?*
6. **Funkcja poetycka (autoteliczna)** – skupia się na samym **komunikacie** i jego wartościach estetycznych, jest obecna w poezji, grze słów, rymowankach, żartach i dowcipach, przysłowiach czy sloganach reklamowych lub politycznych.
- *I like Ike* (amerykański slogan wyborczy)
 - *Szedł Sasza suchą szosą.*
 - *Nosił wilk razy kilka, ponieśli i wilka.*

Bibliografia:

1. *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, M. Kucała, Ossolineum, Wrocław 1999.
2. Jakobson R., *Poetyka w świetle językoznawstwa*, tłum. K. Pomorska, [w:] *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*, opr. H. Markiewicz, t. 2, Kraków 1976.